

כתתרי תורה

לק"י • פרשת וישב יעקב ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון פ"א • הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בכרחה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"ג יידי ורע אשר שמחת התורה שכלבו ועל פני הארצה כל סביבותיו, וזה הלבובץ תורה ולהעמיד בני מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אלוהו אליהו זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • דודי הרב אברהם ב"ר דוד ביהוה זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, הרב אלעזר עזריה זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, הרב זכריה ב"ר יוסף גאסי זצ"ל, הרב ישראל ב"ר יהודה זצ"ל, מרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה, מרת אסתר ב"ר יהוא גרשי ע"ה ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה • ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א ומיכל ב"ר ישי תחיל' לרפוש' במהרה בתוך שאר חולי ישראל, אכ"ר.

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי חיים ב"ר סעדיה דמתי זלה"ה
ר"י חיי עולם דין ק"ק תימן בירושלים - כ"ג כסלו תרע"ז
רבי צאלח ב"ר יהוא (מהר"ץ) זלה"ה
מה"ס פרי צדיק - כ"ד כסלו תק"ט
רבי רפאל אברהם שלום ב"ר חזקיהו יצחק שרעבי זלה"ה
ר"י בית א ומחבר שו"ת דברי שלום - כ"ה כסלו תקפ"ז
רבי דוד ב"ר שמעון שרעבי זלה"ה
דיין ורב במסילה - כ"ו כסלו תשל"ג
רבי משה ב"ר יהוא יצחק הלוי זלה"ה
מרבני צענא - כ"ו כסלו תש"ס
רבי יעקב ב"ר סעדיה מצרפי זלה"ה
ראב"ד אכמת בני מנצור - כ"ז כסלו תרנ"ח
רבי דוד ב"ר דוד לוי זלה"ה
ר"י חומת ציון ב"ב ורב שכ' עזרא ת"א - כ"ח כסלו תשע"א
רבי שלום ב"ר שלום תנעמי זלה"ה
אב"ד מחוז חראו - כ"ט כסלו תש"ט
רבי דוד ב"ר שלום מחפור הלוי זלה"ה
רב מחוז חרבה - כ"ט כסלו תשל"א
רבי עזריה ב"ר שלמה שרעבי זלה"ה
רב ביהכ"ס בית יהודה בירושלים - כ"ט כסלו תשנ"ח
רבי משה ב"ר יוסף מודא זלה"ה
מרבני זכרון יעקב - כ"ט כסלו תש"ס
רבי חיים ב"ר שלום יעקובי זלה"ה
רב ק"ק תימן בורז פארק - כ"ט כסלו תשע"ד

כתר של-א"ש

וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה (ל"ח, ב'). איתא בגמרא (פסחים נ, א) מאי כנעני, אילימא כנעני ממש. אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק, בא יצחק והזהיר את יעקב, והיה אול ונסיב, ע"ש תירוצי הגמ' דלאו היינו כנעני ממש. אבל במדרש הגדול נראה ששוע היה כנעני ממש, רבנן אמרין משל לכלב שעבר על נבלה, הריח בה ולא אכלה. עבר עליה ארי ואכל ממנה, התחילו הכל מרננים ואומרין, מה שפסל הכלב אכל הארי. כך עשו פסל בנות כנען דכתיב וירא עשו כי רעות בנות כנען, בא יהודה שנמשל באריה ולקח מהן דכתיב ויקחה ויבא אליה, ע"כ.

וכ"ה נוסחת התרגום דידן, ודלא כנוסחת הרמב"ן בתרגום. ועי' מרפא לשון כאן. וכן מפורש בתנחומא ישן (במדבר י"ב, הביאו רש"י לקמן נ' ג') שצויה יעקב, לא יגע במיטתי אחד מבניכם, מפני שיש בהם שנשאו מבנות כנען. וכ"ה במדרש אגדה אמר הקב"ה, המלך המשיח עתיד לעמוד מיהודה, והלך ונטל אשה כנענית, ע"ש. ותימה מדוע נשא יהודה כנענית זו, ואף שוודאי גיירה והכניסה תחת כנפי השכינה (כמבואר בתרגום יונתן, ובפסיקתא זוטרתי). מכל מקום הלא האבות נוהרו אפילו מבנות ענר אשכול וממרא הצדקניות, כיון שהיו מבנות כנען (עיי' פסיקתא זוטרתי כ"ד ג').

אכן הדבר מבואר באלשיך הקדוש וז"ל כי מכאן יש לנו ללמוד, כמה טובות המתחבר לצדיקים מהמדרג ריקים, כי אם היה יהודה עם אחיו ובית אביו לא היה נכשל בבת שוע כאשר בקנות לו חבר את איש עדולמי ע"כ. וכן שמשע כאן בתנחומא ישן וירא שם יהודה בת איש כנעני וכו', אימתני, בשעה שפירש מאחיו, שנאמר וירד יהודה ע"כ. ומה בא ללמדנו, אם שהיה זה בזמן שפירשו מאחיו הלא הדבר מפורש במקרא, אלא ללמדנו שפירשתו מאחיו זוהי סיבת לקיחתו את בת הכנעני.

בימים אלו בהם מודים אנו להשייית על הנסים ועל המלחמות, על נצחון המועטים את המרובים, הטהורים את הטמאים. עלינו לזכור את מאמר החסיד (חובת הלבבות שער יחיד המעשה פ"ה) כי גם אחר הנצחון בשדה המלחמה, עדין נכונה לנו המלחמה הגדולה, היא מלחמת היצר ותולדותיו. ומפרשה זו רואים אנחנו את הדרך להקטין את הנסיון והמלחמה, והיא להדבק ולהתחבר לטהורים, עושי תורתך, ויהי' שנזכה כולנו יחד להודות ולהלל על עטרת הנצחון גם במלחמה זו. אכ"ר, שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אול התש"פ זמן ההדלקה בבית הכנסת

א] כתבו הפוסקים כי זמן הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת הוא בין מנחה לערבית, ואף לאלו הנהוגים להדליק בצאת הכוכבים (רמ"א סי' תרע"א ס"ז ולא השמיטו השת"ז, משנ"ב ס"ק מ"ו). והוקשה לי מפני מה נשתנה זמן הדלקת הנרות בבית הכנסת מעיקר זמן הדלקת נרות חנוכה. ובשלמא לפי הטעמים שכתבו הראשונים על ההדלקה בבית הכנסת שהם טעמים המיוחדים להדלקה שם והיינו זכר למקדש (ספר המכתם פסחים קא), או פרסום הנס שיש בבית הכנסת בקיבוץ האנשים (כל בו סי' מ"ד והובא בשו"ע שם), לא קשה. כיון שהזמן הראוי הוא או, שהרי את נרות המנורה הדליקו אחר תמיד של בין הערביים שהוא זמן תפילת מנחה. וגם הפרסום שיש בין מנחה לערבית גדול יותר. אך לשאר טעמי ההדלקה בבית הכנסת שזכרו בראשונים כגון מפני האורחים שאין להם היכן להדליק (כל בו סי' מ"ד) או מפני הגזירה שגזרו הגויים שלא להדליק בבתים (ריב"ש סי' ק"א), ראוי היה להדליק בעיקר זמן הדלקת נרות חנוכה, ומ"מ יש לומר דמכיון שפלג המנחה הוא זמן הראוי להדלקה לכתחילה למי שטרוד ולא יוכל להדליק בזמן (שו"ע סי' תרע"ב ס"א), גם אלו שבבית הכנסת, היות והם טרודים אחר ערבית ללכת להדליק בבתיהם, לכן ידליקו בין מנחה לערבית, כ"כ השת"ז (שם ס"ק כ"ב). אך מסקנת השת"ז, דטוב יותר להדליק אחר קדיש תתקבל של ערבית, וכן הנהיג בבית מדרשו. גם מהר"ץ כתב (ע"ח ק"ס ע"ב) שנהגו להדליק בבית הכנסת אחר תפילת ערבית [דהיינו אחר תתקבל], כדי שההדלקה תהיה בזמן, והיינו כיון שהיו מתפללים ערבית קודם שקיעת החמה, אך אם מתפללים מנחה סמוך לשקיעה, יש להדליק בין מנחה לערבית.

ולמעשה כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ג סי' ק"ב סעי' ט"ז) שהמנהג בדורות האחרונים שמדליקים נרות חנוכה בבית הכנסת בין מנחה לערבית ויש שנהגו להדליק אחר קדיש תתקבל של ערבית ולפי הנראה תלוי אם אחרו את תפילת מנחה עד קרוב ללילה. ובמקומות שאין מתפללים מנחה וערבית סמוך כגון בכוללים, ידליקו בתחילת הסדר שלפני תפילת ערבית (הגרש"ז אורבך, הובא בקובץ בנתיבות ההלכה גליון י"ד-ט"ז עמ' 41), אא"כ יש יותר פרסומי ניסא כאשר ידליקו קודם תפילת ערבית.

אכסנאי שבנו מדליק בביתו

ב] נשאלתי מה הדין כאשר בעל הבית ואשתו נסעו להתארח אצל הוריהם ובנם נשאר בבית ומדליק שם, האם דין בעל הבית כאכסנאי שמדליקים עליו בביתו שאינו צריך להדליק היכן שמתארח, או שזה דווקא כשאשתו מדלקת עליו. תשובה: הנה בט"ז (סי' תרע"ז סק"א) מבואר שיש חילוק בין מי שאשתו הדליקה עליו לבין אחד משאר בני הבית. שאשתו מסתמא הדליקה עבורו אבל אחד משאר בני הבית בעיניו שיתכוון להדליק עבורו. והטעם בזה הוא, שאשתו הלא אין דרכה להדליק תמיד, וא"כ מה שמדלקת עכשו מוכיח שהוא כדי להוציא בעה"ב, אבל אחד משאר בני הבית אם הוא מהמהדרין ודרכו להדליק בכל לילה, אינו ניכר שהדליק כדי להוציא בעה"ב (חובת הדר חנוכה פ"א הע' מ"ו). אמנם כל זה לפי מנהג בני אשכנז שכל אחד מבני הבית מדליק, אבל לדעת מרן השו"ע שרק בעה"ב מדליק, פשיטא שאף אם אחד מבני הבית מדליק הרי הוא מדליק עבור בעה"ב (שבות יצחק ח"ח פ"ג סק"ב, ספר תאריך ישראל עמ' תקע"ז בשם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א והגר"ח פ"ש שייברג).

האם יש איסור ספיחין בבנות

ג] נחלקו האחרונים לגבי דין ספיחין בבנות. כי מחד הם נחשבים פרי אדמה לענין ערלה תרו"מ וברכת הנהנין, אך מאידך הם דומים לאילן, הן משום שהוא צמח רב שנתי שגזעו קיים משנה לשנה והשורשים מוציאים ענף חדש בכל שנה (הגר"ח פראנק בכרם ציון הלכות פסוקות פ"ט סק"א) והן משום שאם זורעים את הבננה אינו נותן פירות בשנה ראשונה אלא לאחר שנה ומעלה כאילן (שו"ת מנחת שלמה תנינא סימן ק"כ או י) ולפיכך לא שייך בהו גזירת חז"ל שאסרו בספיחין שמא ילך ויורע בשביעית. אמנם יש אוסרים ואומרים שבזמננו יש אפשרות לגרום ששיח הבננות יוציא פירות בתוך שנה. וכלפי מה שטענו להתיר מפני שהוא רב שנתי ואינו נורע בכל שנה, י"ל דלא פלוג חכמים בגזירתם (אור לציון שביעית עמ' ע'). ולמעשה רוב הפוסקים מתירים את הבננות משום ספיחין (כן דעת חז"א והובא בדרך אמונה פ"ד ה"ג, חוט שני עמ' קפ"ה, שו"ת ישועת משה ח"א סי' ב', ברית עולם סי' ג' סעי' מ"ו, ילק"י מצעות התלויות בארץ עמ' תצ"ב, דבר השמיטה עמ' ל' ועוד) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שנת השבע עמ' י"ב) שאין בבננות איסור ספיחין מפני שאינם מביאים פירות בשנה ראשונה וכמו שלא גזרו בזרע גרעין של פרי העץ ואף הרמב"ם מודה בזה, וגם הדרך לנטעם אחת לכמה שנים. ואמר לי מרן שליט"א כי לטענת לא פלוג י"ל, שהנה מצינו שאף חכמים חילקו בגזירת ספיחין כגון מה שלא גזרו בדברים שאין דרך רוב בני האדם לזרוע, וכן בשדה בור וכדו' וכמבואר ברמב"ם (שמיטה ויובל פ"ה ה"ג וה"ד). ומטעם זה [שדומה לאילן בכך שהוא רב שנתי] אמר לי דאפשר לסמוך ולהתיר גם בפסיפלורה, נענע, פלפל חריף וכדו', שהדרך לנטעם אחת לכמה שנים.

שלוחי מצוה במשנת רבותינו

מאיסור'ב הל"א. וע"י שעה אה"ע סי' קצ"ט סעיף י"ז). ולא אמר שומר מצוה לא ידע דבר רע (וכ"כ לדינא מהר"ב"ח בס"י ל"ז לענין יבום קטלנית. הביאו מהר"ץ בפע"צ ח"ב סי' ר"ח וכתב עליו כי הוא נאה ומתקבל. וע"י למהרח"כ בשם טוב שם. ואכמ"ל). ע"י נוב"י (אה"ע סי' י) שתירץ דבקטן חישנין שמא ימצא סדיס וממילא אין כאן קיום מצוה. וע"ע בחבצלת השרון שם שדן עוד אם נצטוו על היבום וממילא אם שייך שהמצוה תגן עליהם.

אם היה שליח מצוה איך ניוזק משליחותו

ד] ואחר שנתבאר כי באמת לא היה כאן חשש סכנה, דאם היתה סכנה לא היה יעקב שולחו, עולה תמיהת מהר"י קורח זלה"ה במשכיל דורש, מדוע ניוזק יוסף בשליחות זו, והלא היה עוסק במצות כבוד אב, וכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח, ה) ואמרו חז"ל שלוחי מצוה אינם נזוקים.

ותירץ ששליחותו היתה דווקא לראות שלום אחיו בשכם, ששם חשש יעקב מסכנה מחמת שהרגו בניו את אנשי המקום, ויותר מזה לא בקש ממנו. אבל יוסף, לא עשה כן, אלא וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדותן (לקמן י"ז), וזה כבר היה שלא ברצון אביו, ואדרבה טוב היה שלא ילך לשם אלא ימהר לשוב לאביו לבשרו שלא ניוזק שם. וממילא כבר אינו בכלל השמירה של שלוחי מצוה.

וז"ל ולענ"ד נראה הטעם מפני שלא שלחו יעקב אלא לראות את שלון אחיו בשכם דוקא, מפני שהיה מתיירא מאני אותם המקומות שמא יערערו עליהם על שהרגו אנשי שכם. וכשילך אל שכם ואין שם פגע רע, יחזור ויבשר לאביו. וכע"ז תירץ באוה"ח והוסיף כי ראה יעקב ברוח קדשו, שאם ילך למקום אחר יקראנו אסון, ולכך ציווה רק על שכם, ע"ש. וזה כמבואר בגמרא (פסחים שם) דאם כשסיים לבדוק חמץ בחור ימשיך לחפש אחר מחט שאבדה לו שם, כבר אין לו את מעלת שלוחי מצוה.

אין כאן נזק אלא הטבה

ה] ובאוה"ח כתב מתחילה לתרץ, כי היות ותכלית הטבה באה לו, אינו חשוב נזק ע"כ. אלא שיש להקשות דהלא כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, וא"כ לעולם אין לנו מקום דשכיח הזיקא. מכל מקום ויש לחלק כי כאן שנתגלית ההטבה לבסוף, לא חשיב נזק כלל. משא"כ בשאר מקרי האדם ותהפוכותיו, אף שהשי"ת כולו חסד, לא תמיד רואים בעיני בשר את הטובה הצומחת מכך.

ועל דרך זו ניתן לומר עוד, דהנה דרשו רבותינו בב"ר (שם וכע"ז בסוטה יא, א) על הפסוק וישלחהו מעמק חברון, והלא אין חברון נתונה בעמק אלא בהר, א"ר אחא הלך להשלים אותה העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנגף (הוא אברהם, והוא נוטריקון חברון. מתנות כהונה) שהיה קבור בחברון, ועבדום ועיינו אותם ע"כ.

והטעם שנקראה עצה עמוקה, ביאר רבינו זכריה הרופא במדרש החפץ, כי ענין הדבר שלא גזר הקב"ה על אבותינו להשתעבד במצרים אלא להכניעם שיהיו מוכנים לקבל התורה והמצוות, והודיע הקב"ה לאברהם סוד השעבוד וכמה הוא, וזוהי העצה העמוקה, ע"ש. ואף עצם ירידת יוסף היתה כהכנה לירידת בני ישראל, לברר ניצוצות הקדושה מטומאת מצרים ולהכניעה תחת הקדושה כמ"ש רבותינו מהר"י בדיחי זלה"ה בחן טוב ומהר"י קורח זלה"ה במשכיל דורש (פרשת ויגש, הובאו דבריהם בהרחבה בכתר של א"ש גליון ל"ה).

מעתה יש לומר דסכנה רעה אף שיש בה גם טובה, חשיבא רעה והמצוה מגינה ממנה, אך כאן שעל ידי ירידתו למצרים וכו' נתגלגלה טובה גדולה כ"כ לישראל כמתן תורה, לא חשיבא ירידתו למצרים מעשה נזק כלל, וממילא אף שהיה שליח מצוה לא ניצל הימנה.

ויאמר ישראל אל יוסף הלא אוזיך רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: ויאמר לו כך נא ראה את שלום אוזיך ואת שלום הצאן והשבי דבר וישלחוהו מעמק חברון ויבא שכמה (כ"ה, י"ג י"ד)

האם ידע יעקב שיש סכנה ליוסף בהליכתו

א] יש להתבונן מהו כפל הלשון 'לכה ואשלחך' היה לו לומר לכה אליהם. עוד הקשה מהר"מ אלשיך בספרו תורת משה, דאדרבה היה לו לומר, אשלחך ולכה, דהיינו אני מצווה עליך שליחותי ללכת אליהם, אך מהו היפוך הסדר, לכה ואשלחך.

ולכך ביאר מהר"מ אלשיך, דיעקב אבינו חשש מסכנת המקום שהוא 'שכם' שהוא מוכן לפורענות, וכן מנקמת גואלי הדם של בעלי שכם, ולכן רצה לשלוח את יוסף לדעת את שלומם. אך מאידך חשש משנאת האחים את יוסף שמא יזיקוהו, לכן אמר לו איני מצווך ללכת שלא תסתכן מחמת ציווי, אלא התבונן אם אין כאן סכנה, ואם תסכים בדעתך כי יכול אתה ללכת, אז אצוך שתלך בשליחותי. וע"י רד"ק שסבר יוסף כי מיראת אביהם יעקב לא ירעו ולא ישחיתו. ווהוסיף שם האלשיך שאכן על זה נצטער יעקב אח"כ כמבואר בב"ר (פ"ד י"ג), א"ר חמא בר חנינא, הדברים הללו היה יעקב אבינו נזכר ומעיו מתחתכין, יודע היית שאחיק שונאים אותך, והיית אומר לי הנני]. וכדבריו מפורש בזה"ק (דף קפ"ד א) וכי יעקב שלימא דהוה רחיס ליה ליוסף מכל בנוי והוה ידע דכל אחיו הוה שנאין ליה, אמאי שדר ליה לגביהו. אלא, איהו לא חשיד עליהו, דהוה ידע דכלהו הוה זכאין ולא חשיד לון. אלא גרים קוב"ה כל דא, בגין לקימא גזרה דגזר בין הבתרים. וביאר בזהרי חמה דהיינו שסיבב השי"ת ששנאתם תרגום להם לקלקל השורה ומכרוהו למצרים כדי לקיים גזירת בין הבתרים. וע"י לקמן אות ה"ז.

ב] אכן באור החיים הקדוש ביאר, כי כוונת יעקב כך היא, 'לכה' אצל אחיך לראות בשלומם, ואם חושש אתה משנאתם, הנני 'שולחך' בדבר מצוה שתלך בשליחותי, ושלוחי מצוה אינם ניוזקים. והוסיף, כי אפילו למאן דאמר דאינן ניוזקים דוקא בהליכתו, כאן עשאו שליח מצוה גם בחזרתו שביקש ממנו זיהויבני דבר, ומעתה בטוח היה יוסף שילך לשלום וישוב לשלום אצל אביו. ומבואר החילוק בין הני רבנותא, דלהאלישיך, אם היה יודע יעקב שיש כאן סכנה לא היה שולחו, משא"כ להאווה"ח ידע ולכך ציווה שילך בשליחות מצוה שלא ינזק.

אם היה סכנה איך שלחו

ג] ואכן תמה האווה"ח לדרבנו, הלא לדעת פלימו (פסחים ח, ב) חור שבין גוי לישראל אין צריך לבודקו מחמץ, דמכיון שבא בלילה עם הנר, יאמר הגוי, כשפים עשה לי. ומבואר בגמרא דבמקום דשכיח הזיקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינם ניוזקים. ותירץ דסבר יעקב אבינו, כדעת רבנן דפליגי עליה וסברי דבודק עד מקום שידו מגעת, וסמכינן שתגן עליו זכות המצווה, כיון שסכנה כעין זו אינה נחשבת 'שכיח הזיקא'. והכא נמי לא עלה על דעת יעקב שכל כך ישנאוהו עד שיהיה זה בגדר שכיח הזיקא. ובלבסוף כתב דשמא גם פלימו יודה שכאן לא היה נחשב שכיח הזיקא, ע"ש. ומהר"ר יהודה גזפאן זלה"ה במנחת יהודה כתב דידע יעקב כי בחינת נשמתו של יוסף היא ממקום עליון סוד נחלה בלא מצרים, ולא יוזק מאת אחיו, וע"ש עוד מה שרמז לו לשמירה עליונה זו במילת לכה שהיא בג' אותיות. וזוהי שלא רצה יהודה שייבם שלה בנו את תמר, כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו (לקמן ל"ח, י"א והדברים מטין כדעת הרא"ש כתובות פ"ד סי' ג, שקטלנית היא סכנה, ודלא כדעת הרמב"ם בתשובה שהובאה בכס"מ פכ"א

מדרכי רבותינו - מוהר"ר חיים ב"ר סאלם יעקבי זלה"ה

רבינו נולד בשעריה לאביו רבי שלום שייסד שם את התלמוד תורה הראשון לבני ק"ק תימן, מבית אביו ינק את מידת החסד בעונה ופשטות, ואת האחריות להעמדת התורה בישראל. וכך לימים כששימש כרב ביה"כ 'היזימי' בבורו פארק, מצורתו היתה פרוסה עד תימן בהיותו ממפחית רוח התורה בשרידי קהלנו אשר נותרו בתימן, בשנת התש"ן משראה כמה רבה העזובה שאפילו ת"ת מתוקן לא היה, נסע לתימן וייסד שם 'מדרש' אליו אסף כחמישים תלמידים מכל המקומות בהם התגוררו עדיין יהודים. ושהה שם כחצי שנה, לדאוג לכל צרכי הקהילה ברוחניות ובגשמיות, ובכללם מסירת שיעורי תורה דבר יום ביומו, בניית מקוה טהרה מהודר, ודאגה למצב האלמנות והיתומים, שחלקם היו בסכנת שמד ממש, ה"י. גם לאחר סדר יומו העמוס שהחל קודם עלות השחר, היה פורש לחדרו, שם היה מתיישב להגות בתורת ה' בסדריו הקבועים.